

ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙНИНГ «ГУЛШАН-УЛ-АСРОР» АСАРИ ҲАҚИДА

Ҳайдар Хоразмий XIV асрнинг иккинчи ярми, XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод этган мутафаккир шоир. У ўзининг лирик ғазаллари, «Гулшан-ул-асрор» номли фалсафий-дидактик достони билан шухрат топган.

Ҳайдар Хоразмийнинг «Гулшан-ул-асрор»и анъанавий боблар билан бир қаторда мақолот, мавъиза ва асарнинг асосини ташкил қилувчи қуйидаги ҳикоятлардан ташкил топган: Пулини йўқотган киши ҳикояти. Бўз тўқувчи кампир ва баззоз ҳикояти. Хотами Той ҳикояти. Маҳмуд Ғазнавий ҳақида ҳикоят. Хорун била Баҳлул ҳикояти. Темурбек ҳикояти. Жами 623 байтдан ошиқроқ. Бу ҳикоятларда ўрта аср зулумотида одамийликни тарғиб этган, оддий инсон ва унинг юксак туйғусини куйлаган Ҳайдар Хоразмий ўзи яшаган жамият воқеаларининг энг муҳим масалаларини дадил кўтариб чиқди.

«Гулшан-ул-асрор»да одоб-ахлоқ, меҳнатга, меҳнат аҳлига муҳаббат, сўз, бадий асарнинг қудрати ҳамда даврнинг бошқа муҳим масалалари ҳам қамраб олинган. Шоир ижодига хос бўлган хусусият воқеаларни фалсафий мушоҳада қилишдир. Достонда лирик ҳолат билан эпик ҳолат, эпик тасвир билан лирик тасвир бирлашиб кетган. Достон бобдан-бобга, ҳикоятдан ҳикоятга ўта борган сари янги-янги бадий-тасвирий воситалар, тиниқ образлар билан бойиб боради.

Ҳайдар Хоразмий ижоди Урта Осиё халқлари маданиятида узок тарихга эга бўлган фалсафий-дидактик дostonчиликнинг янги даврини бошлаб берди ва реал ҳаёт ҳақиқатини ифода этувчи, феодал тузумининг ярамас томонларини фoш этувчи сатирик ва фалсафий ҳикоятлар билан ўзбек адабиётини янада бойитди. Шу сабабли унинг асарлари ўз давридаги ижод аҳлининг қалбини забт этган каби, бизнинг замонамизга келиб ҳам қимматини йўқотгани йўқ.

ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙ

ГУЛШАН-УЛ-АСРОР

СЎЗ ТАРИФИНING БАЕНИ

Умр чу қатъ этти адам манзили,
Сўзга рақам урди одамнинг тили.

Сўз гуҳари билгувчи сарафроз,
Бўлди билиг наътида мансуба боз.

Жилва қилиб сўз насақи ичра завқ,
Шавқу талаб бўйни узра солди тавқ.

Ишқ бу ҳангомада урди нидо,
Файбу шаҳодатқа ёйилди садо.

Илм маҳал тобтию қилди зухур,
Шуъла уриб партавини солди нур.

Қут ичида неким эрди ниҳон,
Барча бу қудрат била бўлди аён.

Солди адад сояи такрорини,
Сифрга топшурди ўз изҳорини.

Бўлди адад сифр ўти ломеъи,
Сифр бўлиб жабр эвининг Жомеъи.

Нуқта билан нуқта топиб интизож,
Қўйди алиф фарқина шоҳона тож.

Тушгач алиф қоматининг сояси,
Топти ҳам ул сояни ҳам сояси.

Тож зилли, нуқта алиф зиллини,
Исми алиф, наъти алиф ломини.

Бўлди бу бир нуқта муаммойи ғайб,
Нуқта неким нуқтаю туғройи ғайб.

Нуқта неким вови вилоятқа ҳарф,
Ҳарф неким бибидоятқа зарф.

Нуқта бўлиб ҳарфқа сифрул хитоб,
Ҳарф бўлиб нуқтага уммул китоб.

Абжади таъриф қилиб издивож,
Маърифат арқомина берди ривож.

Айлади имло назари кўзга-кўз,
Доира бирла улониб сўзга-сўз.

Улфат ила беги уланди алиф,
Вуқусидин қофия топти радиф.

«Маҳзани асрор» бу рамз эрди бил,
Нотиқа бу кўзгудин ўгранди тил.

Мундин улошилди мураттаб тамом,
Сифр сафи ушбу дурур вассалом.

Оқил муни улум одам деди,
Барча улук исмдин аъзам деди.

Оқил агар сўз бирла сўзни ёпар,
Ориф ўшул сўзда ўзини топар.

Улки билур сўз гуҳари қийматин,
Сўзда топар сўзлагучининг отин.

Аҳли назар шевасини сўз била,
Нури басар мевасини кўз била.

Сўз кўзидур улки кўрар ҳолни,
Ўз сўзидур улки сўрар қолни.

Сўзда кўзу сўзлагучида назар,
Йўқ эса сўз қизлагучида хабар.

Зоҳиру ботин хабари сўздадур,
Ўзгада йўқ, ҳар неки бор ўздадур.

Ул кишиким топмади сўз ганжини,
Қилди ҳабоу ҳадар ўз ранжини.

Қимки назар мазҳаридин юмди кўз,
Қўймади мерос ўзидин ғайри сўз.

Умри гаронмоя чу бўлғай талаф,
Сўз дуру сўз дунйида қилғай ҳалаф.

МУСАННИФНИНГ ВАСФИ ҲОЛИ

Бир неча ғам бирла эдим ҳамнафас,
Мунису дамсозим ул эрдию, бас.

Кўз ёшидин — бода, бағирдин — кабоб,
Дарди дилим — нуқлу, фиғоним — рубоб.

Қайдағи андишаларим жўш уриб,
Буюми бошдан-оёқ оғуш уриб.

Оҳи жигарсўз суниб дасти зўр,
Нолаи дилсўз қилиб шарру шўр.

Сийна бароз дарду бало хонидин,
Сер бўлиб ўз юраги қонидин.

Дард сепиб эски жароҳатқа туз,
Шўриши шўробаси тинмай ҳануз.

Шамъ сифатлиқ юраким шуълазан,
Дуд бошимда, оёқимда лаган.

Жон тиламай бир йўли тан сиҳатин,
Айлаки тан гўру кафан суҳбатин.

Кўзима кенг дунё бўлиб тангу тор,
Рўзи қиёматни кўриб ошкор.

Ҳар даму, ҳар лаҳза бир ўтқа ёниб,
Ғояти йўқ оташ била ўртаңиб.

Ут ичида муфлису бечоравор,
Нолаи жон сўз тузиб сад ҳазор.

Ҳар нафас оҳанг қилиб бир наво,
Дунёда ҳар лаҳза солиб бир садо.

Умр ўтиб кўрмайин уйқуда туш,
Нолаларимдин уюмай қурту қуш.

Чархи фалак ташна бўлиб қонима,
Дуняи дун қасд қилиб жонима.

Сабр биносини бакуллий бузуб,
Ҳосили йўқ умрдин уммид узуб.

Тоир андеша уриб болу пар,
Фикр аёқи бирла кезиб хушку тар.

Гоҳ малак авжида тайрон этиб,
Гоҳ фалак буржида сайрон этиб.

Гоҳ талаб дарди дилига даво,
Гоҳ сўруб ранжи ғамина шифо.

Мен бу даму тоса билан тимсаниб,
Ғайрат аччиқ устида берди наҳиб.

Неча бу бесабрлик, эй носабур,
Эр керак эмгак била тобса ҳузур.

Банду бало дунёда эрга тушар,
Мунча бало эр кишига не бўшар.

Эр эсанг эрдек юрагинг ташлагин,
Кечган эронларнинг ишин ишлагин.

Тут ғаму меҳнат била кўнглунгни хуш,
Оқил эсанг марҳаму дармонинг уш!

Омисифат бўлма фароғатпараст,
Хок бикин бўл оёқ остинда паст.

Сабр ила Аюбқа ҳамдаст бўл,
Жўрғасининг сарқутидин маст бўл...

Аҳлу бало силсиласиндин нахуст,
Машрабинг устодини қилгин дуруст.

Гар юрагинг суст эса, меъданг заиф,
Бўлма сен ул шевалик элга ҳариф.

Маъниси йўқ лофни қўй, эй фузул,
Рақсга шойиста дагул беусул.

Қисса узун қилма, кўтарма алам,
Торт бу давиъ рақаминга қалам.

Зарра киму кунга ҳаводорлиқ,
Сен киму ул нурга сазоворлиқ.

Лойиқ эмассен шу шараф буржина,
Муштарин бўлма бу гуҳар дуржина.

Моя қани ким тиласанг судини,
Билсанг ишинг ғояти беҳбудини.

Йўлга қадам қўймаки бегона сен,
Силсила тебратмаки, девона сен.

Чунки эшитгим бу бузургона сўз,
Тушти вужудимга бир ўт ўздин-ўз.

Телбаликим тутти димоғим йўлин,
Тўлғади бу нағма қулоғим йўлин.

Тортти ул пояни ҳушёрлик,
Жон кўзина сурмай бедорлик...

Бош чиқариб ишқ кўнгул жайбидин,
Бошлади сўз нухай лорайбидин.

Завқу ҳавас тилға равонлиқ бериб,
Сўз дамина руҳфишонлик бериб.

Гарчи ки андиша отин сурди рахш,
Фикр бу таркибга боғлади нақш.

Ородаким тушти бу гулбонги тез,
Нотиқа «лаббайи» уриб қилди хез.

Маънийи бикр олди юзиндин ниқоб,
Жилва қила бошлади хуш беҳижоб.

Жоми сабуҳий қилибон рафъи шарм,
Сақийи ғайб айлади ҳангома фарм.

Тушти харобат ичида хойу ҳуй,
Солди менинг бўйнима бу гуфтуғуй.

Мен тағи мастона чоғим чоғладим,
Сўз юзун очтиму белим боғладим.

Ёйдим улус ичра бу жоми сафо,
Икки жаҳон халқина урдум сало.

Кимгаки бор иштаҳаи эттим ҳалол,
Қурсоғина тушти бу жоми зулол.

Ҳазм қило билмаса, кўб емасун,
Куч била ҳалвони ачиқ демасун.

Менки бу ният била қўйдим қадам,
Жон тамури учини қилдим қалам.

Хос кўнгул нақдидур ушбу рамуз,
Ғавсни кўрсатма гуҳарни ужуз.

Ақл тенгиз эрдию андиша кон,
Ўртасида гуҳари — маъни ниҳон.

Жон тиши бирла қозиб ул қонини,
Қилдим ўзум ғавс бу уммонни.

Ул киши қўйғай чу Низомий бу ганж,
Қозғана олғай гуҳари даст ранж.

Йўқ эса ҳар муфлиси бе дастгоҳ,
Ҳеч топа билгайму «маҳзан»га роҳ.

Ганж иёси кон ила дарё керак,
Жумлаи асбоби муҳайё керак.

Берса неким издаса ҳар жавҳари,
Харж бирла ўксумаса гавҳари.

Ҳар нечаким сочса яна қилса жўш,
Баҳрасидин бойиса жавҳарпурўш.

Гар тиласанг сайъ била бу сифат,
Сайъинг эрур ҳар зоҳи бемарифат.

Эр назариндин очулур эр кўзи,
Эр нафаси бирла юрур эр сўзи.

Ҳукм била донода бордур шажар,
Феълга келтурса егайлар самар.

Тўкмаса деҳқон ароқ, пойи бел,
Емишининг фойдасин топмас эл.

Тарбияту саъй қилур боғбон,
Тоза бўлур мева берур бўстон.

Ул ким эрур руҳу, калиму Халил,
Тобмади бе воситаи Жабраил.

Йўлни қуловуз била топса бўлур,
Рамзни ҳикмат била топса бўлур...

Улким эрур нашъу намосиз жамода,
Боғламагай намояга эътиқод.

Гарчи қилур табл ўзидин хурўш,
Лек урар тош қозон ўртукли жўш.

Ки, доғи бордур улук болу пар,
Борму хумо хосиятиндин асар?

Улким эрур доф бу даъви била,
Рост керак даъвиси маъни била.

Аввал анга мўъжизатек сўз керак,
Ёхуд кўриб англагутек кўз керак.

Сўз била ҳам бўлса не бўлғай эди,
Мендин очун сўз била тўлғай эди.

Сўзда керак маънию маънида завқ,
Сўзлагувчида сўз учун дарду шавқ.

Арага кирса маҳаки имтиҳон,
Сўз иёри бўлур ул ҳам аён.

Бу не фусуну бу не афсонадур,
Бу не уну, нағмаи мастонадур.

Тутти жаҳон замзамаи Ҳайдарий,
Тўлди садо гунбази нилуфарий.

* * *

Андаки бу доира урди хаёл,
Уртага келтурди бу тангсуқ мисол.

Чунки бу сўз бекасини қилди нақш,
Меҳри эди мадҳшоҳ тож бахш.

Тўрт бўлунг, етти улус султони,
Олти жиҳат, икки жаҳоннинг хони,

Подшо Искандар Доро ҳашам,
Даври даврон шоҳи, соҳиб карам.

Мулк иёси барлос ўмоқлик қиёт,
Соия ҳақ мазҳари зоту сифот.

Адли била дунёю, дин муфтахир,
Яхши оти ер юзингда мунташир.

Шаҳ вилоят ерининг маҳрами,
Нуру набувват дамнининг ҳамдами.

Суврату маънида вужуду тукуз,
Зоҳиру ботинда таваллоси туз.

Илмда маълуми ҳақиқат била,
Тузди шариятни тариқат била.

Сийрати мустаҳсану хулқи ҳасан,
Ҳар фанида мундариж анвойи фан.

Ҳикмати тумон дамидин бир нафас,
Икки жаҳон ширасида бир магас.

Тортса эрлик кунда зулфиқор,
Рустами Достондин ошурғай дамор.

Ханжарининг зарбасини кўрса бабр,
Қилмағай ов ичра кийикларга жабр.

Шастидин ул дам ки, бўлур ўқ жудо,
Қофда симурғ бўлур зоғпо.

Чирғи олур чархи фалакдин уқоб,
Бозий олур панжа билан офтоб.

Ҳукми қачон қилса нафоз ошкор,
Баҳридин авж бирла қўпорғай ғубор.

Меҳри ўти шуъласи гар бўлса тез,
Ер юзига тушгай улуқ рустахез.

Лутфи агар дунёда қилса зуҳур,
Жаннату Фирдавсқа тушқай қусур.

Барча ҳунарларда адимул назир,
Тахт иёси Хисраву иқлим гир.

Баҳри карамдур доғи кон ато,
Шоҳу шаҳаншоҳ, отодин ото...

Разм кунда шаҳр или иқлимгир,
Базм туни лутф ила хизматпазир.

Беша агар соясида топса жой,
Давлатининг фаридин этгай хумой.

Фар Фаридун юзидин билгулук,
Жумлаи қонун сўзидин билгулук.

Барча ҳунар даврида топти камол,
Урди ҳунар тарбияти бирла дол.

Зоҳирида ҳал дақойиқ қилур,
Ботинида кашф ҳақойиқ қилур.

Дол эрур қудратина улву ёт,
Лол бўлур қувватида сифла ёт.

Ғайб рамузи била зеҳни қарин,
Фикри фунун ичра фунун офарин.

Ҳар не камол ичра десам беназир,
Барчаси бири-биридин беназир.

Етти ато бирла бу тўрт уммаҳот,
Тобтилар имкон била сиру сабот.

Малак нишон бермади бу шоҳдек,
Даҳр кўзи кўрмади бу моҳдек.

Токи фалак давр қилур солу моҳ,
Даврини сурсун бу улур подшоҳ.

Ҳар не муродотки қилса ҳавас,
Тобсун анинг ғоятина дастрас.

Бўлсун очун ичра улур, кўнгил шод,
Барча улус устина сурсун мурод.

КИТОБ ЕЗИЛИШИННИНГ БАЕНИ

Андаки бу азм ила йўндум қалам,
Шоҳ дуоси била урдум рақам.

Очтим анинг мадҳина бу яхши фол,
Фотиҳаси хотимаға келди дол.

Бўлди маъонида кўнгул нақшбанд,
Жон тили гулбонгни қилди баланд.

Жилва қила бошлади роз нухуфт,
Хотирам андеше била бўлди жуфт.

Номаи сарчашмасини тушди жўш,
Булбули маҳбус қўпарди хурўш.

Ганж эшигин очти иноят қўли,
Бошлади тавфиқу ҳидоят йўли.

Ганжанишин орифи соҳиб сарир,
Ганж ичининг кунжидин урди сафир.

Ташна сифат бўлдим оёғинда паст,
Жўраъсидин илди димоғимни маст.

Бу қаро тупроққа қилиб жўраъ рез,
Лутф била тутти қўлумники: хез!

Турк зуҳуридур очунда бу кун,
Бошлар улур йир била туркона ун!

Рост қил оҳанги «Наво»у «Ҳижоз»,
Туз ётуғон бирла шутурғуни соз.

Турк сурудини тузук бирла туз,
Яхши аёлғу била кўкла Қўбуз.

Сўзда менинг таврум эрур дилписанд,
Табъға гулқанд кибин судманд.

Мен битиган хат била йўнғил қалам,
Мен юруган йўл била ургил қадам.

Чиқма изимдинким, эрур жаъда рост,
Йўл юрумак бўлса кўнглунгда хост.

Нақд сенинг дурки, сазоворсен,
Ганжни сен сақлаки бедорсен.

Арсада сен-сен бугун, ул шаҳвор
Ким, сенга бердук баримиз ихтиёр.

Сендин адаб бирла бу бел боғламоқ,
Биздин адаб қондасин сақламоқ.

Сендин аёқ босмоқу, биздин нуфус.
Тенгридин илҳому, ҳунардин жулус.

Чун назари ғайб ёрутти чирог,
Партавидин бўди мунаввар димоғ.

Топти кўнгул кулбаси нуру сафо,
Берди ҳунар тахтига нашъу намо.

Менки пишурдим бу лазиз ошни,
Шайх Низомийдин олиб чошни.

Шайх Низомий дамидин жон топиб,
Маънисидин ёрлиғу бурҳон топиб.

Қўптим эса ўпти элимни билиг,
Ганж фашонлиқ, била очтим илиг.

Келдим этаклаб гуҳари шаҳвор,
Қилса қабул ўз қўлидин шаҳриёр.

Жубосали бўлса сочайин анча дур,
Уйлаки бўлсун етти иқлима пур.

Дуняда чун Ҳайдари соҳиб ҳунар
Ким, жавади мунча туганмас гуҳар.

Ҳар неки қозғандиму йиғдим тамом,
Қилдим олиб сийпағучиға ҳаром.

Ошин ичиб ўтини сўндурмангиз,
Суфра бошидин иёсини сурмангиз.

Мол иёсиндин аяманг бир дуо,
Фотиҳа такбир йиборинг манго...

МАВЪИЗА

Билгил, аё косибу соҳиб аёл,
Ким, санга эрликда эранлик ҳалол.

Улки тузар шаъри била дуняни,
Тенгри ҳабибим деб этти они.

Ростлиқ устида тарозуни туз,
Ростлиқ асбобини сақла тўкуз.

Эгри озар, тўғри ўзар, эй фалон,
Тузлуқ эт, тенгрини кўр дармиён.

Рост керак одамега эътиқод,
Эгри киши томбади ҳаргез мурод.

Арратек эт базл кейин-илгари,
Теша бикин йўнма ўз-ўзунг сари.

Бўлма харидор била сахт рўй,
Қилма забунларға қатиқ гуфту-ғўй.

Яхши-ёмон ким не керак бир бил,
Шайхдин айруғини тазвир бил.

Ҳар неки сотсанг букун эй ҳушёр,
Ҳам санга — ўқ сотқай ани рўзгор.

Ул кишиларким бу дўкон туттилар,
Судини сармойдин ўксуттилар.

Бўлмағил ўздин ғаниларға хусуд,
Ўзгага соғинма зиён, ўзга суд.

Тангри не ким берса ризоманд бўл,
Берганина қонъе ва хурсанд бўл.

Бўлма ўтуз олиб, оғир сотқувчи,
Унга кебак, сиркага су қотқувчи.

Ҳар ким эрур максаб учун қахт хоҳ,
Вориси мерос олур аввал гуноҳ.

Улки ғани, улки тавонгир эмас,
Қимматидин ортиқу ўксук эмас.

Берган олур, эккану еган қолур,
Ортуғини душман алинга солур.

Соқла амонат била ўртоқ ҳақин,
Ортуқ авжлама дўкон тупроқин.

Хожаким ўртоқлиқ этар ихтиёр,
Бўлса керак боркашу пардадор.

Улмаса ўртоқлик ичинда фиреҳ,
Боғламаса кишида — оғзин гиреҳ.

Одамега тажриба доя этар,
Ростлиқ эр ўғлина моя этар.

БЎЗ ТЎҚУВЧИ ҚАМПИР ВА БАЗЗОЗ ҲИКОЯТИ

Куфада бир пири ладани сабақ,
Сайр эта бозорга қўйди аяқ.

Маъни била ганж, вале тангдаст,
Тим ичида кирдию қилди нишаст.

Хожан баззоз анга рўбарў,
Билгувчи савдо ишини мў-бамў.

Оллида ҳар жинсдин ажноси хос,
Ўзгадин ўзгача топиб ихтисос.

Сарф қилиб умри тижорат била,
Қилни ёрар эрди басорат била.

Токи ушул ҳол ичида бир ажуз,
Бўйи икки қот бўлуб, арқоси кўз.

Бўйи боши раъша била беқарор,
Дам уруши, йўл юруши мурдавор.

Не кўзида нуру на оғзинда сўз,
Дунёсидин қўйнида бир вусла бўз.

Бўзини бу баззозга берди ким:— Ол,
Ҳарна баҳо бўлса илигима сол!

Кўрди бу баззоз бўзини очиб,
Пурғуради бир неча тупрук сочиб.

Ким момуғи пасту ипидир йўғон,
Бўзчи ошуқуб не керак тўқуғон.

Тўнға ярамаски, бўятса киши,
Ювса худ анчоқдурур анинг иши.

Кўйлаку иштонга чу лойиқ дагул,
Ҳарна баҳо бирла мувофиқ дагул.

Қайси харидорға бўлсин писанд,
Қайда топайин мунга мен бир лаванд.

Хожа сўзина қилибон этимид,
Кесди ажуз ўз тўмасиндин умид.

Дедиким: — Эй хожаи соҳиб карам,
Чархифалак гардишидин кўрма гам.

Тулману бечораю соҳиб аёл,
Ожизу, мискину пароканда ҳол.

Сайъ қилиб, бердим ики ҳафта жон,
То санга келтурдум ани бу замон.

Бир сурук ўғлон, ушаким хору зор,
Йўлга боқиб телмурадур интизор.

Ҳар не десанг, тенгрига солдим сени,
Ҳарна баҳо бўлса, ўзатғил мени?!

Газ била ҳам келтуриб ул бўғзини кам,
Берди анга хожа бир-икки дирам.

Тортиб оёқ устида турлуқ малол,
Йиқила қўла ўз эвина борди зол.

Билгудади бўзни, ул абдоли роҳ,
Кўз учидин ёқа тутиб қийна хоҳ.

Келди бўз олмоққа бирав ногоҳон,
Дедиким: — Эй, хожа, равон бўл, равон?!

— Бўз керак андоқки катондин фириҳ,
Бўлмағай андин бу жаҳон ичра биҳ.

Иничкау нозикун ҳамвору пок,
Бўлмасун иплигиндин ҳеч айибнок.

Хожа не бўз берса харидор яна,
Айблар этур бўзининг барина.

Хожа айтиким: узутма сўзунг,
Бўз берайин кўрмамиш аввал кўзунг,

Момуғидур пилладин ортуқ зариф,
Иплиги катон ипидин ҳам латиф.

Пухтаю ҳамвор тўқулғон бўзи,
Кўрма-ку арусидин аригроқ ўзи.

Кўрмас эгоч бўлди харидор лол,
Тобладию қилди баҳосин савол.

Урди баҳосини тенгиздин тейранг,
Сотти ўшул бўзин катон бирла тенг.

Пири муҳаққиқ кўруб ул турли ҳол,
Келди сотиқчи кошину бемалол.

Деди: — Бу сандуқ ичида, эй фалон,
Бергил ижозат кирайин бир замон

Ким, тиласанг ер юзида асрбасар,
Топмағайсен дунёда мендин асар.

Зоҳиру ботин била ошуфта мен,
Мўъмин эгач кофири нуҳуфта мен.

Мунча савомғаки қилдим ғўзор,
Саъи била тобмади нақдим иёр.

Ҳар неча кездим, бу улуқ дунёни,
Қутби мукаммал сени кўрдим, сени.

Бўзким эрур момуғи худ бесафо,
Иплиги бетоби, ўзи бўриё.

Сенким анга бир нафас эттинг назар,
Бўлди катондин ҳам доғи мўътабар

Ким, помуғи била тенг ўлди йипак,
Соғталиги ровшану ҳамвортак.

Лол бўлиб Хожани ошифта дил,
Қолди хижолат эвинда мунфаъил.

Жазб қилиб топти муаммо кушой,
Урди не ким, ҳосилина пушти пой.

МАВЪИЗА

Эмдики бозор эрур гарми тез,
Суду зиёнида бўл, эй субҳи хез.

Ком ила топсанг доғи бозорни,
Бир йўли куйдурма харидорни.

Хожаки ортуқини таъма қилди суд,
Моясидин ювгай илик зуду зуд.

Эй ким, улустин ёшурурсен, ҳисоб.
Муҳтасиб уртукли қилур эҳтисоб.

Ҳарнаким ўксутсанг ўлур чоғда тарх,
Арз куни борчани тенгашар бу чарх.

Ғайб миёнчиси чу ҳозир турур,
Барча тафовутқа музд текурур.

Улки берур мевага бу таъму ранг,
Кўрмасму билмасму тарозую санг?!

Улки берур кўзга бу нашву намо,
Кўзчига билмасму недур муддао.

Уртададур киф, нақлиб кифи,
Қалбни кимдин ёшурур сирифи.

Арпа экиб буғдой ўрурман дегон,
Кўрмадук ошлиғчини буғдой егон.

Туз бўлибон тилни, тузулукда оч,
Тушса дағи теша емас туз йиғоч.

Одамиға яхши қилиқтур биҳишт,
Етти тамуғдин баттар, ул хуи зишт!

Суд кўриб қилма зиёнинг унут,
Судни савдода зиён бирла тут.

Хайр этагина узун тут қўлунг,
Мўру малаҳдин аяма сарқутунг.

Жомда шарбат нечаким бўлса кам,
Ерга тўкар журъани соҳиб карам.

Ҳар неча торож хазон кўрса раз,
Ерга тўкар атласу иксунни хаз.

Хуштур эронларга карам давлати,
Улса доғи ўлмас эмиш ҳиммати.

ҲОТАМ ТОЙ ҲИКОЯТИ

Қофилаи бир арабдан магар,
Қилди бани Тай ҳашамина гўзар.

Иўл озиқиб ўткали қўрқушдилар,
Ҳотами Той тарбиятина тушдилар.

Қофиланинг ўртасидин бир фузул,
Деди ким: эй Ҳотами соҳиб қабул.

Дунёда номус ила қилдинг маош,
Яхши отинг бўлди карам бирла фош.

Чун санга меҳмонбиз, эй соҳиб карам,
Ҳар нечук эт, бизни оғирла бу дам?

Сўзладию тарбиятина тикди кўз,
Рост ҳануз оғзинда эрди бу сўз.

Ким теваларинда семизроқ бири,
Бўлди сақат, кўргин эронлар сири.

Бўлди йигит сўзлаганидин хижил,
Кўп тегура бошлади Ҳотамга тил.

Ким каримин кўрга, бу ҳоли била,
Иўлчин оғирлар киши, моли била.

Халқ деди:— Ҳожа тилинг боғлагил,
Қўй бу фузулуқни, адаб сақлагил.

Ул кеча алқисса, не ким хоси ом,
Едилар ул бирак этини тамом.

Тонг ёруди, субҳу саҳар урди дам,
Тикди Хўтан хусрави олтун алам.

Боқса йироқдин кўринур бир губор,
Чиқти аросиндин бир аштар сувор.

Ел каби жомозасини билдуриб,
Бир сара бисрак тева ёндоштуруб.

Айру йўқ ўлган тевадин бир туки
Эт била, этмак тўла бисрак юки.

Қофила халқини муни кўрдилар,
Келмагининг кайфиятин сўрдилар.

Дедиким:— Ушбу кеча Ҳотам ўзи,
Қирди тушумизга ёшариб кўзи.

Бизга хабар бердики, бир меҳмон,
Келдию мандин тилади базлу хон.

Бир тева бурч олдим алардин деди:
Ул теванинг белгиларин сўзлади.

Бизни ошуқтурдики, ҳам дам замон,
Тонг бошида кўчгусидир карвон.

Ҳеч нимага боқмай этикранг сурунг,
Ул тевасининг ўзин еткурунг.

Кўрди эгин ул тева учун малол,
Уэр, қулунг ким, манга қилсун ҳалол.

МАВЪИЗА

Улки саховоттин урур бўлса дам,
Кўргузар эрликда сабот қадам.

Тангри азалдан бери очмиш бу хон,
Унга юзу, юзга мингу, бирга ўн.

Қимки бир экса, ўзи минг топар,
Барча майибни саховат ёпар.

Бухл азиз одамини хор этар,
Эл кўзида ит каби мурдор этар.

Улки тилар хайр учун дастгоҳ,
Сен ани билгилким эмас хайрхоҳ.

Эмдиким кечмас қаро йўлдин кўнгул,
Ганж тоғи топса сен андин тўнгул.

Бой даул сен, дираминг бор эса,
Фақр ғанидур караминг бор эса.

Муфлису, озод ғани моя бўл,
Йўқни, йилонларни йиғиб доя бўл.

Ярим оёқ ошки, топарсан насиб,
Ярмини берки есун бир ғариб.

Мезда тамуғиким, эрур душманинг,
Тўймағусидир агар, ичса қонинг.

Ҳар нимаким, тонг тилаки юрт учун,
Ўздин ўғурлаб ўзунгга бергучун.

Сарф қил ортуқини сарроф эсанг,
Дўрдни дафъ айла, агар соф эсанг.

Чун қаро туфроқдин эрур ногузир,
Танга не этлас, не катон, не ҳарир.

Ҳар неча тун бўлса тўра ўпранур,
Упрамоғин хулқу карам тўнидур.

Улки бу ҳилъатқа сазовор эрур,
Талаб киши Ҳайдари каррор эрур.

Одам атонганга мурувват керак,
Орифу оми(га) фугувват керак.

Сарвтек озода бўлу росткор,
Ё ўрики олма бикин мевадор.

Нафъи текур барчага ёмғур бикин,
Ё тенгиз ўртасида жумдур бикин.

Бордиру бермас не едурур, не ер,
Ўзи била гўргаму элтур, не дер?

Эрди Сулаймон бу улус султони,
Будур улус, сўрки Сулаймон қани?

Йиғди Фаридун ҳашаму, молу ганж,
Нени олиб борди бажуз дарду ранж.

Гар ўзин англатмаса бу хонасўз,
Эртагилар демагай эрди бўғуз.

Хор қилур эрни бўғузнинг гами,
Шум бўғуздин бўғса у зўр одами.

Чархки қон бирла тилар гардишин,
Қўймагай эл кўнгли учун ўз ишин.

Гарду ғуборки сочар ер юзи,
Бир қаро сочининг юзидир ё кўзи.

Сунбули тарким сочар ул мушкноб,
Токи не соч рангидин олди хизоб.

Кўрди қаро ерда санамлар юзин,
Наргис ўшул сурмадин очти кўзин.

Кимки нечук йиғди анингдек қўяр,
Ортуқ усурган қусар, итлар тўяр.

Олмоқу бермак била хуштур жаҳон,
Олгину бергинки, будур қуту жон...

МАВЪИЗА

Мулк эрур дилбару соҳибжамол,
Эй, хуш агар, топмаса эрди завол.

Бир неча кун дунёда жон хушлуғи,
Салтанат эрур, бу жаҳон хушлуғи.

Хуш кўринуб, эл ичида эътибор,
Ком дилу кавкабау ихтиёр.

Йиғмоқ учун барча талабгор эрур,
Қўймоғу кетмак иши душвор эрур.

Йиғса бўлур, дўзди ниҳон бўлмаса,
Дилкаш эрур боғи хазон бўлмаса.

Хуш нимадур, умри бақоси қани?!
Шоҳи гадо бирла вафоси қани?!

Давлату иззат эрур, эй хожа бош,
Оқибатул амр бузарлар маош.

Гарчи хуш оянда эрур молу жоҳ,
Бўлмаса эй дўст, маоллингда чоҳ.

Кўрмакка хуштур бу йигитлик гули,
Келмаса сўнгра қарилик гул-гули.

Дуняда, ким кулди, хуш, эй хушёр,
Ким, сўнгида йиғламади сад ҳазор.

Қайси кўнгулким нафасе урди шод,
Елга совурди кулини тундибод.

Ким ётибон тинч уюди бир замон,
Ким шабихун урмади ушбу жаҳон.

Тебрангали бу фалак тундхўю,
Тўқтамайин эврүлоди боши қўю.

Мунча туман қонки, тўкар беқиёс,
Тўймадию тўлмади, бу етти тос.

Эйки урурсен, билгинг бирла лоф,
Билгувчи ҳаргиз, сени тутмас маоф.

Ақлмудур ушбуки, шому саҳар,
Ризқ тилай исқоғасен, дарбадар!

Чун кечалик умрга йўқ, эътимид
Кеч бу ўюнди, не топарсен умид.

Ақл ҳузуринда, жаҳолат нечун?!
Ҳарза, тамаъ бирла, малолат нечун?!

Манзили йўқ йўлга юрурсенки, не?
Ўз-ўзунга бозий берурсенки, не?

Эйки, отанг деди: «Менингдур бу мол
Элда танирсен, юру меросинг ол!»

Бир дам ўзунг бирла бўл, эй нафас қўб,
Бод тутар дунё, санингдакни қўб.

Қилдинг ўйун бирла, тирикликни сарф,
Бода тугандию таҳи қолди зарф.

Не учун айдилар эй, ғофил сани,
Қайда эдинг, неттингу ҳосил қани?

Неча фалак даврини қилмоқ ҳасиб,
Эр эсанг, охир ўзингга бер наҳийб?!

Тебран агар бор эса жондин рамақ,
Қил мени такрор живурма варақ.

Ул кишига ким асар этти бу дард,
Қолмади андин, бу жаҳон ичра гард.

Қўқ нишин бўлдию саҳро кезар,
Доирадин чиқтию тутти канар.

Силкитти бу хархашлардин этак,
Хок нишин бўлди, тушуб қўлгатак.

МАҲМУД ҒАЗНАВИЙ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

Қиш куни Маҳмуд тафриж қила,
Қуш сола отланди ноиблар била.

Кўрди қулатуз ичида бир хароб,
Шоҳ ани кўрмакка қилди шитоб.

Етти, ичинда не кўрар, бир қари,
Сочи паришон, чиройи соб сари.

Дунёда не, кўза ва не бўрийё,
Не су ва ибриқу не кафши асо.

Бошдин-аёқ бўйнида бир лавҳи бас,
Лавҳу қалам сири била ҳамнафас.

Ҳолина мустағриқу завқида маст,
Етти фалак ҳиммати оллинда паст.

Шоҳ кўриб сачради отдин равон,
Турди адаб шарти била қўб замон.

Пир анга қилмади ҳеч илтифот,
Не деди, ўлтур, не сўруб, деди:— Кет!

Шоҳ ёвуқ келдию қилди салом,
Пир чу аврадини қилди тамом.

Сўрди:— Бу келмакда муродинг недур?
Не кишисан, Ғазнада отинг недур?

Мунда киши келмасу қилмас гўзар,
Келмаку тушмак, не эди беҳабар?

Шоҳ деди:— Бордур улук шухратим,
Ғазнада Маҳмуд атарлар отим.

Қиш кунидур, ёзи ҳавоси совуқ,
Шаҳр сафо бахту иморат ёвуқ.

Тоат учун забт этайин гўшае,
Ҳар нимадин йиғдурайин тўшае.

Боғла бу вайронадин, эй пир рахт,
Қилма тирикликни ўз-ўзунга сахт.

Пир тағайюр била қилди итоб,
Силкиб, аччиқ устида берди жавоб!

«Бизки бу йўл устида ўтгучимиз,
Айла келдук, яна кетгучибиз.

Менки раҳм жавфидо эрдим жунин,
Не сен эдинг анда, не руҳ оламин.

Ризқ иёси ёзу кузу ва ё қиш,
Воситасиз қилди мени парвариш.

Улки ёнар ўтни гулистон қилур,
Эмди тоғи қиш совуқини билур.

Фақру фано давлатида ул ғани,
Қилмади муҳтож сенингтек мани.

Ғар тамаъ этсам сенга, сендин батар,
Ризқ даминда кезайин дарбадар.

Эй бу сия ҳол ичида шаҳрбанд!
Ўғри кибин бошдин-оёқ даркаманд!

Ҳар сўнганнинг бандида юз минг гиреҳ,
Силсилау банд, зиреҳ — дар зиреҳ.

Токи ажал келса нечук қилғасен?
Қай бирини қатъ қило биласен?»

Келди бу сўз шоҳга беҳад оғир,
Тийра бўлиб дедиким:—«Эй тошбағир!

Санки, қилурсен манга бу сарзамиш,
Сен нечук ўлғайсан, агар тушса иш?»

Пир табассум қилибон урди жўш,
Тўтиси учтию қафас қолди бўш..

Шоҳ бўлиб сўзлаганидин хижил,
Қўптию кетти эвина мунфаъил.

МАВЪИЗА

Бу не, даму бу не сифат жон бериш,
Бу не юрумак, бу не осон юриш.

Ўзгаларга ўхшамас абдол иши,
Ҳаргез алар таврина етмас киши.

Шарбату ҳунобу ғиза дарду ранж,
Сурати вайронаю маъниси ганж.

Ғарчи кезар чиркину урён ўзи,
Лафзи иборатсиз айтқон сўзи.

Англаса ҳар рамзида минг сири бор,
Ким билур ул рамзни жуз биру бор.

Ҳар дами Исо дамидин чошни —
Ким, тешар олмас бикин тошни.

Қўктагилар титрар алар дардидин,
Сурма қилурлар оёғи гардидин.

Ҳамдамию ҳамнафаси бори ишқ —
Ҳам атоси, ҳам аноси, ёри ишқ.

Бешалари раҳмату, сидқу вафо,
Шевалари ҳиммату, завқу сафо.

Илму амал баҳсу жадалдин кетиб,
Мўмину куффор била сулҳ этиб.

Маҳу кўнгул лавҳидин ало-вало,
Тай қилибон пок қати-ул само.

Ҳолоту таммот алардин мажол,
Мозию, мустақбал аларга чу ҳол.

Дорс ичида Хизр била ҳам сабақ,
Жуъ эвида Исо била ҳамтабақ.

Мазҳари ояти калому Карим,
Мазҳари ахлоқи сифоту қадим.

ХОРУН БИЛА БАҲЛУЛ ҲИКОЯТИ

Бир кеча Хорун била Баҳлул маст,
Бўлди хилофат эвида ҳам нишаст.

Деди Халифаким:— Аё пиру роҳ,
Тахт иёси тожвари бе сипоҳ.

Узга яланг тутма, аёғинг изи,
Ҳайф бу давлатни топар ер юзи.

Сурма қилур арш изинг тупроқин,
Кафш кийу қилма тобингни қин.

Гул юзини қилма тикон бирла неш,
Кафш кийу қилма табонингни реш.

Пир деди:— Кафшниким сақласун
Ким, аёғин кафш била боғласун.

Деди Халифа:— Беройин қўл санга,
Сақламаға кафшни топшур анга.

Пир деди:— Эй шоҳи олий нажот,
Қорни очиб не есун ул номурод.

Деди Халифа:— Берайин тўшасин,
Яхши муайян қилайин гўшасин.

Сўзлади Баҳлул жавоби фасиҳ:
Кафш нетар арш юрушлук Масиҳ.

Улки алойиқни қилубдур талоқ,
Анга таълиқ била не иттифоқ?

Мунча алойиқни бир кафш учун,
Сарфа қилурмуки, элинсам кучун.

Кафшим эрур ушбу ёрилмиш тобон,
Хилъатим уш эски ямоқлик чопон.

Тожи халофат — бу пароканда соч,
Меъда вазир, ул тоғи пайваста оч.

Олами ашбаҳ менинг кишварим,
Замраи арвоҳ, менинг лашкарим.

Тахтгоҳим эски зиёрат боши,
Маснаду фаршим улулар мафраши.

Ғайб тажаллиси ҳам оғуши ноз,
Ишқ мураббийси нигоҳдорроз.

Кафш жуъ эвида ҳақойиқ жалис,
Самт ичида ҳал дақойиқи анис.

Фақрда ҳамхирқа Масиҳо билан,
Жамъ қилиб қатрани дарё билан.

Баҳр киби мавжи зан ало ҳамўш,
Ғанждек эғнида вале хок пўш.

МАҚОЛАТ

Неча бу ғофил кўнгул, охир уён!
Кўзингни оч, бир тоғи боққин буён!

Улдунг эса, вақтудур, эмди тирил!
Сўзга кетур, бор эса оғзингда тил!

Ташна эсанг бир оёқ ол, нўш қил,
Сен тағи жонинг бор эса, жўш қил.

Елдай пеш оҳанг миниб сорбон,
Юклади шабгир билан карвон.

Йўли ёмон чўлдиру манзил йироқ,
Неча юкунг бўлса, енгил яхшироқ.

Ҳар ким эрур тақвию тоат била,
Бўлса керак фақру қаноат била.

Хирсу ҳавас нафсу ҳаво бўйнини уз,
Фақру қаноатни ризо бирла туз.

Нафсни ҳақ, берганига рози эт,
Уз амолини ўзгина қози эт.

Итлиги тутса, сўнгак олдинда қўй,
Қийнаки: «Емак бу турур, ёю тўй!»

Уй киби доим тиласа кўнгли қут,
Сен тоғи ассор сифат ишга тут.

Бир-бир этиб хайри камоллиқларин,
Олинда қўй, барча ямонлиқларин.

Гар худ эсанг пўлату шаҳватпараст
Эски ёмонлиқ била қил пойбаст.

Қўз юмуб орқангда юрутур чу ниш
Ҳаргез анинг раъйи била қилма иш.

Мунча йил Одам чоғидин то бу дам,
Барчага бозий берадур якқалам.

Тўкти абўканг ичагингнинг қонин,
Дўст соғиндингму отанг душманин.

Кўргузур ўзин кишига меҳрибон,
Кўз юмиб очкунча қилур қасду жон.

Одамиёд ёғи яроғин билур,
Уйдаги душманга не тадбир қилур.

Ҳийла била олию алдоғи кўб,
Макру дағо тўни била бўю жўб.

Гоҳ ибодат била тўсқой йўлунг,
Ваъзу насиҳат била тутқой қўлунг.

Шўъбадалар бирла этиб чашмбанд,
Бергай ул иш бирла санга ришханд.

Берди эсанг эвида анго ихтиёр,
Қолмади бир жавча сенга эътибор.

Барча эвингни ўзига мангирур,
Ўзга қачон ҳеч кишини сангирур.

Отки юрур ёзида ёйи киши
Уқламағунча тутолмас киши.

Нафсни қилғил ҳам ул оттин тамиз,
Сақлама ул пойида асру семиз.

От семизи бир давон ошқач ҳорар,
Эти йироқ бўлса, юришга ярар.

Бўлса риёзат била нафсинг йироқ,
Йўл кишисига қани андоқ улоқ.

Олдинг эса нафас элиндин инон,
Борки, санинг бўлди бу икки жаҳон.

Ул кишиларким бу улоқ, миндилар,
Борча йўл эмгаklarидин тиндилар.

Қўз юмиб очқунча кезиб ер юзи,
Ўз еридин тебрамагандек ўзи.

Борму бу тан маркабидин яхшироқ,
Нақа аёқлик киши бошлиқ бироқ.

Ҳеч киши кўргайму жаҳон ҳалқида,
Хожа аёқ кезгаю, от илқида.

Билгин, эй солиқ муни, бас билгулук,
Барча ибодат бошидир бу сулук.

Этма ҳар иш қилмоқ учун ер керак,
Ер (бу) турур ишламакка эр керак.

Йўл будур охир қани девонае,
Йўлга қадам урғувчи фарзонае.

Урса ҳарифона бadoу шинахт,
Икки жаҳон нақдина бир тахту бахт.

Ҳар балога солмаса ўз гавҳарин,
Сақласа ўз поясинда лангарин...

МАҚОЛАТ

Эй шараф ичра ики оламга тож,
Етти фалак маснадунга бир давож,

Тахту ҳалокатга сазоворсен,
Доирада нуқтаи паргорсен.

Ҳимматинг ул ергаки силкар этак,
Ажз ила «лоилмалано» дер малак.

Ақл эса сендур сен анинг махзани,
Ишқ эса жонингдур анинг маскани.

Андаки сен йўқ эдинг, эй жон-жон,
Ҳеч нима ҳам йўқ эди, билгил аён.

Хилқат асосиндағи бу торупуд,
Васита сен бўлдингу тобти вужуд.

Ҳар не таайюнгаки жон бердилар,
Ҳосилни сенда нишон бердилар.

Исм десам, айн мусаммоси сен,
Зот десам, ҳарфи муаммоси сен.

Қуту қаноат йўлидин олти кун,
Кун ва макон бўлди бу икки очун.

Қирқ сабоҳ устида ҳикмат эли,
Қилди хамир ушбу вужудинг гили.

Олами суғра сену кубро будур,
Дурри самин сен-сену дарё будур.

Сендадур ул ганжки топмас ўзунг,
Сен-сену, сен ғофилу, кўрмас кўзинг.

Бир нафас ўзинг била машғул бўл,
Машғуллардин бори маъзул бўл.

Фикр аёғи бирла сафар қил даме,
Ғайб қазосина гузар қил даме.

Қайдаки етсанг ўту бўлма муқум,
Ким эрур андин нари нозу наим.

Саъй қилиб, бир неча борсанг йироқ,
Ҳар биридур бир-биридан яхшироқ.

Бил ким эрур сиру сулук асли бу,
Ушбу сафар сонидадур тағнаму.

Авд қилиб топсанг ўшул сайрдин,
Англағосенким бу улуқ дайрдин.

Сенсену-сен мақсаду, мақсуду бас,
Сендин эрур борчаси мавжуду бас.

Сен тўлун ойсан бу танингдур чўмиғ,
Войким ўзунгни танимассен, дариг!

Шишани солғилки, ушолсин тамом,
Кўргул ичида не қолур вассалом.

Шом нафас чектию субҳ урди дам,
Қолди аро ерда шафоқ муттаҳам.

Зулфини кести буд хуршид рўй,
Тўлди мажолис ичида гуфтуғўй,

Боғлади ул ғамза аро ерда роҳ,
Бўлди аёлгон кишидин бож хоҳ.

Қилди нидо гулшан ичида насим,
Зилзила ул соат саъйи азим.

Менки наззора била солдим назар,
Кўз учиндин боқтиму қилдим гўзар.

Сўзда этурдим хабарин англамай,
Ҳарфда топдим ўзуни тингламай.

Сен доғи ҳиммат била урғил қалам,
Сайру сулук ичра кўтарма алам.

Ҳикмат аввал эрга назарлар қилур,
Хор сөгниммаки, асарлар қилур.

* * *

Чунки Темурбек бурун этди хуруж,
Давлати топмайдур эрди бу уруж!

Ожизу муфлук кезар эрди у зор,
Қилди ўз андишасини ошкор.

Саъй этагуни тутиб ҳиммати,
Элтур эди қойда керак давлати.

Тенгри қазоси била ахтар гўзор,
Бу шикув жо қилди илкин захмдор.

Кесди умед ул тилагиндин тамом,
Кўнгли бу андешасиндин бўлди хом.

Ҳиммати олий яна берди наҳийб,
Кимне тўнгулга била қилдинг шикиб.

Зоҳир элинг топти эса бу шикаст,
Ғайб кучи бергай анча зўр даст.

Солма ўзунгни талаб устида бўл,
Ким очабергай талабинг саъй йўл.

Бек яна боғлаб белини мардвор,
Бўлди қадим тенгридин уммедвор.

Токи азал ҳукми била даст ғайб,
Солди аёқини шикаст узра айб.

Бўлди бу кез чарх ишидин ноумид,
Кўнгли кўтарди ўзиндин эътимид.

Бир илиги, бир аёғи мубтало,
Қолди ғарибликда бу душман аро.

Захму жароҳат била бедастии пой,
Ҳеч киши йўқ теграсида жуз худой.

Кўлга учун том тубинда ётиб,
Мунглуқ эди, туз ичинда ётиб.

Кўрдикки, бир мур аёғи эли йўқ,
Бўксаси мажруҳу ёрим бели йўқ.

Келдию ул томга ёпишди равон,
Саъй ҳамон эрди, йиқилмоқ ҳамон.

Ушбу йиқилганга тўнгулмади мўр,
Ёрманиб ул томга яна қилди зўр.

Чиқти ярим йўлга ёвушқунча тунд,
Тирноғи сустайди, тиши бўлди кунд.

Тушти яна бош қуйи ул томдин,
Келди ёпушти яна нокомдин.

Олти-ети қатла туша ёрмана,
Чиқти ўшул том бошина тирмана.

Бек этиб ул ишдин ўз ишини ёд,
Бўлди ўшул рамз била кўнгли шод.

Кучланиб ул дам юрағи жўш этиб,
Заҳмати хуш бўлғуча хомуш этиб.

Ҳиммат эли давлат аёғи била,
Элик аёқ сўнди яроғи била...

Кимгаки ҳиммат назари туш бўлур
Кўкни талашқучи учар қуш бўлур.

Ҳиммат эли давлат этагин тутар,
Эр киши ҳиммат ила ишга етар.

Ҳиммати бўлса кишининг жонда дурур,
Эр йўлида жон берур осон дурур.

МАҚОЛАТ

Бир нафас эй, дунё ишидин маълул
Оқил эсанг қил бу насиҳат қабул.

Сийнада савдо уруғин экмагил,
Ҳиммат этагиндин илик чекмагил.

Ҳеч нимага тегмасанг эй дўст, даст,
Ҳиммат аёғинда бўл эй дўст, паст.

Эр кишига ҳиммат агар бўлса ёр,
Оқибатул — амр муродин топор.

Эр киши эмгакда тетикроқ бўлур,
Шиша неча синга итикроқ бўлур.

Қолмас аёқ остида дурру ятим,
Қиммати ўксурму неча синса сийм?

Тегса бутун лаълдин элга футуҳ,
Синса муфарриҳдуру тафриҳи руҳ.

Утқа ёқар анбар сарони шоҳ,
То исидин тоза бўлур боргоҳ.

Куймаса мажлис ичида шамъ шом,
Бўлмас эди меҳрга қойим мақом.

Кимгаким эш бўлмаса пеш уфтод,
Ҳеч иши, ҳеч иш била топмас кушод.

Тажрибасиз эрмудир эл ҳамнафас,
Тажрибадур эрга мураббию бас.

Ҳар ғалат эр ўғлига бир панд эрур,
Ўз ғалатин билса хирадманд эрур.

Эр керак ўз жаъдасин бузмаса,
Борса тақи йўлга ёниб озмаса.

Ғафлат ўлимдир, тақи навмуд ўлик,
Ғофилу навмид недур, билгулук.

Оқил эсанг бўлгил умид устида,
Суд бил эй дўст, қосид дастида.

Ҳар неча кунким фалак этган ситез,
Қилма забунлар киби азму гурез.

Шабадалар ғайбта бордур ниҳон,
Бир чоғи бирлан кима қолди жаҳон?

Қилма билуклик била кўнглингни реш,
Ким, биладур хору гулу нўшу неш.

То ҳаракат қилди фалак гардиши,
Қолмади жовиди ғам ичра киши.

Айн ҳаётим эрур ул аён,
Хизр берур зулмат ичида нишон.

Ҳар ғаму меҳнатки кўринур газанд,
Яхши кўрар бўлсанг эрур судманд.

Шеваси кўб, «самиоллоҳу» дард,
Куч била тунроқни қилур марди-мард.

Меҳнат эвиндаки жигар хорлар,
Фақр йўлиндаги талабкорлар.

Эй ерингиз тузи уётлиғ юзум,
Барча сўзунг биладур ушбу сўзум.

Дард йўлинда кўюнғиз устивор,
Сабри таҳаммул қадамин роствор.

Беғалат этмаки, будур роҳи рост.
Мен нетайин токи недур анга хост.

Ҳар неки таҳқиқ бўлубтур манга,
Барчасини бир-бир айттим санга.

Қобул этсанг яхши қобул эт, нафас,
Мақбулу муқбулга бир ҳарфи бас.

СУНГГИ СУЗ

Эйки, бу манида талабгорсан,
Тебран агар воқибу асрорсан.

Борғанича йўлдир улуктин улук,
Бошдин-аёқ келгулуку боргулук.

Гарчи санга асиру йироқтур будам,
Рағбат этар бўлсанг эрур бир қадам.

Қилгил эронлардек ўзунгни фидо,
Ошиқу Мажнунга етар бир садо.

Ғафлат ишин ақл этарсенки не?
Нукта била нақл битарсенки не?

Урма ўз олинда бу девор каж,
Сотма иёр аҳлига маъёр каж.

Ишқ этагин қўйма агар борса бош.
Бошни қочирмагил агар ёғса тош.

Дур кони қимматки, бутундир садаф,
Кон ичида лаълга борму шараф.

Шинша агар қилмаса шабнамни банд,
Сеҳр ила кўргайму эди у газанд.

Улким эрур ишқ била пок тийнати,
Нетсун анга жону жаҳон зийнати.

Улким эрур ҳамнафасу руҳи пок,
Тантуқи бирла бўлурму ҳалок.

Улким эрур завқ ичида маскани,
Талх эта билгайму кудурат ани.

Ишқ фидосина балодин не ғам,
Сарзанишу жавру жафодин не ғам.

Эйким ишинг йўқ бу маломат била,
Кет йўлунга хайру саломат била.

Ғолия севгучи димоғинг қани?
Анбар саройи нетар гулхани?

Судин агар уркса саҳро қуши,
Суд билур мавжни дарё қуши.

Дард керак жондаки кўргай сафо,
Маъда керак токи сингургай бало.

Сувга балиқ, ўтқа самандар керак,
Ғамга муҳиб, дардга Ҳайдар керак.

Эй, ким эрур керсагинг усру заиф,
Борки бу мажлиса дагулсен ҳариф.

Эйки, қўярсан аёғинг йўлда чаб,
Бу йўл эрур бошдин-аёқ бўл ажаб.

Кўрқар эсанг қилма ўзунга ситам,
Иўқки бош устинда бўлур ул қадам.

Йўлда турар юз маҳаки имтиҳон,
Заҳми парокандаю ниши ниҳон.